

of nature in the Japanese language. Basic ways of the metaphorical transfer of human feelings and emotions to natural phenomena are shown.

Key words: *ethnolinguistics, socio-cultural determinism of the vocabulary of a language, key words for studying culture, metaphor, concept.*

УДК 81'42=521

І. Петриченко, ст. викладач

Київський національний лінгвістичний університет, Київ

ЧАСОВА МОДАЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКИХ ДІЄСЛІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ПІСЛЯ РЕСТАВРАЦІЇ МЕЙДЖІ

Статтю присвячено аналізу категорії часу предикатів сучасної японської мови на прикладі художніх творів після реставрації Мейджі.

Ключові слова: *категорія часу, сучасна японська мова, художні твори, предикати, динамізм / статика, автор / герой.*

Категорію часу людство аналізувало ще з прадавніх часів, проте, на нашу думку, у лінгвістичних дослідженнях варто чітко розмежовувати час як категорію мислення (тобто, здатність людини орієнтуватися у часі, співвідносити певні події із їхніми часовими координатами тощо) та час як універсальну категорію природних мов, що в тій чи іншій мірі проявляється у всіх мовах світу.

В японській мові лінгвістичну категорію часу репрезентовано як граматичну (морфологічну) категорію предикатів, що є нормативною для кожного речення, та як лексичну категорію (прислівники часу), що є опційними для вживання [3, с.177]. Щодо граматичної категорії часу у сучасній японській мові, що поступово сформувалась після реставрації Мейджі (1867 р.), знаходимо чітке протиставлення між формами предикатів із закінченням на «*レ*», які прийнято асоціювати із минулим часом, та формами із закінченням на звук «*ウ*», що зазвичай асоціюють із теперішньо-майбутнім часом. Проте подібна загальна дефініція вимагає уточнення аналізом фактичного матеріалу, а отже звернемося до художніх творів, написаних сучасною японською мовою, тобто, до художніх творів після реставрації Мейджі.

Варто зазначити, що одразу після реставрації Мейджі в Японії, яка взяла політичний курс на модернізацію та європеїзацію, література майже повністю складалась із перекладених із західних мов наукових та політико-просвітницьких творів, до яких згодом додаються художні твори, але також перекладені, що на певному етапі заміняли собою відсутню оригінальну літературу, і лише потім з'являються власне японські твори, проте часто створювані за зразками і частково на матеріалі західних художніх творів [4, с.449-450]. До одного з перших класиків оригінальної сучасної літератури відносять Нацуме Сосекі (夏目漱石), уривок із твору «*ぼっちゃん*» (1906 р.) якого хотілося би тут проаналізувати (предикати підкреслили ми):

小学校に居る時分、学校の二階から飛び降りて一週間程度腰を抜かした事がある。なぜそんな無闇をしたと聞く人があるかも知れぬ。別段深い理由でもない。新築の二階から首を出して居たら、同級生の一人が冗談に、いくら威張っても、そこから飛び降りる事は出来まい、弱虫やーい、と囃したからである。小使に負ぶさって帰って来た時、おやじが大きな目をして二階位から飛び降りて腰を抜かす奴があるかと云ったから、この次は抜かさずに飛んで見せますと答えた。[5, c.1].

Цей уривок розповідає про випадок, що стався з головним героєм у молодших класах, тобто, за певний час до основної сюжетної лінії, проте перші 4 предикати із 5 представлених у цьому фрагменті мають ознаки теперішньо-майбутнього часу, і лише останній предикат оформлено минулим часом.

Майже протилежну тенденцію демонструє наступний уривок, який відкриває відомий твір «雪国» (1937 р.) лауреата Нобелівської премії з літератури Кавабати Ясунарі (川端康成, предикати підкреслили ми):

国境の長いトンネルを抜けると雪国であった。夜の底が白くなった。信号所に汽車が止まった。

向側の座席から娘が立って来て、島村の前のガラス窓を落とした。雪の冷気が流れ込んだ。娘は窓いっぱいになり出して、遠くへ呼ぶように、

「駅長さん、駅長さん」

明かりをさげてゆっくり雪を踏んで来た男は襟巻で鼻の上まで包み、耳に帽子の毛皮を垂れていた。

もうそんな寒さかと島村は外を眺めると、鉄道の官舎らしいバラックが山裾に寒々と散らばっているだけで、雪の色はそこまで行かぬうちに闇に呑まれていた。[1, c.1].

Тобто, всі 7 предикатів цього фрагменту завершуються формами минулого часу, проте за логікою викладу цього твору зазначений епізод є початком основної сюжетної лінії і не стосується якоїсь більш минулої події.

Подібне вживання форм минулого часу для формування основної сюжетної лінії художніх творів М. Кудо пропонує вважати психологічною відстанню до зображуваних подій, тобто, засобом об'єктивізації [2, с.48]. Причому повторювані фінитні форми минулого часу (完成相シタ) створюють ефект розгортання подій, а процесуальні форми минулого часу (持続相シテイタ) ніби зупиняють час, даючи змогу описати певний стан, людину, ситуацію чи оточення [2, с.43].

Так, у вищенаведеному уривку з «雪国» спочатку одна за одною йдуть 5 фінитних форм предикатів (であった, なった, 止まった, 落とした, 流れ込んだ), що, доповнюючись порівняно невеликою довжиною кожного речення, створюють значний динамізм у розгортанні подій, ніби візуалізуючи за допомогою слів швидкість переміщення потяга та його пасажирів у часо-просторі. Після голосу дівчини ситуація ніби завмирає, і дві процесуальні форми минулого часу (垂れていた, 呑まれていた) дають змогу головному герою та читачам без поспіху оглянути зовнішній вигляд станційного робітника, що повільно наближається, та оточуючий пейзаж. Цікавим є також той факт, що в останньому реченні цього фрагмента, навіть незважаючи на формальне оформлення головного героя маркером суб'єкта дії, жодної дії він не

вчиняє, і це речення завершується описовим предикатом, тобто, ще сьоме речення від початку твору вміло пророкує основну модель доволі бездіяльносної поведінки головного героя.

Але у художніх творах часові форми сучасної японської мови виконують не лише функцію динаміко-статичної опозиції. Оскільки, як зазначалось вище, форми минулого часу слугують усталеним засобом психологічного віддалення, об'єктивізації зображуваних подій, вони тим самим допомагають створити образ автора, який десь далеко, поза межами твору спостерігає за подіями і переказує їх читачам, що у свою чергу дозволяє автономізувати почуття і волю персонажів, які можуть безпосередньо зсередини подій висловлювати власне суб'єктивне бачення за допомогою неминувлого часу предикатів [2, с.49].

Прояви подібної актуалізації, когнітивної самопрезентації зображуваних персонажів ми знаходимо у процитованому вище уривку з твору «ぼっちゃん». Так, перші 4 предикати цього фрагмента (ある, 知れぬ, ない, である) подано у формі теперішнього часу, що налаштовує читача на режим живого включення у ситуацію головного героя і доповнюється риторичністю запитання другого речення та відповіді третього речення. Четверте речення уже майже в режимі реальної зйомки демонструє голос жартівника-однокласника та позицію головного героя перед стрибком, перемішуючи нас п'ятим реченням на плечах служки разом із малим розбишакою у його домашній простір, де вже звучить не тільки голос оточуючих (батька головного героя), а й чути відповідь самого персонажа. На цьому епізод і вказаний абзац динамічно обривається предикатом минулого часу (答えた), повертаючи тим самим право слова автору, який у наступному абзаці починає вже нову об'єктивізовану оповідь про іншу зухвалу пригоду, проте через 3 речення малий шалун знову збиває фокус на власну персону за допомогою предикатів теперішнього часу.

Отже, ми бачимо, що у сучасних японських художніх творах категорія часу предикатів може відігравати низку важливих додаткових функцій, наприклад, динамізувати виклад подій чи призупиняти його для деталізованого опису певної ситуації чи предмета, а також перемішати фокус викладу між об'єктивізованою, авторською, позатекстовою позицією та суб'єктивними, включеними відчуттями зображуваних персонажів.

Проте причини подібного модального використання часових форм японських предикатів у сучасних художніх творах залишилися поза увагою нашої роботи, а тому це варто вважати перспективою подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 川端康成. 雪国 [Electronic resource] / 川端康成. — 45 p. — Mode of access: <http://blog.nocode.site/assets/%E9%9B%AA%E5%9B%BD%28%E6%97%A5%E6%96%87%29.pdf> . — Date of access: 28. 03. 2018. Name from the screen.
2. 工藤真由美. 小説の地の文のテンポラリティー / 工藤真由美 // ことばの科学⑥ : 言語学研究会の論文集. — 東京 : むぎ書房, 1993. — P. 19-65.
3. 工藤真由美. アスペクト・テンス体系とテキスト : 現代日本語の時間の表現 / 工藤真由美. — 東京 : ひつじ書房, 1995. — 317 p.